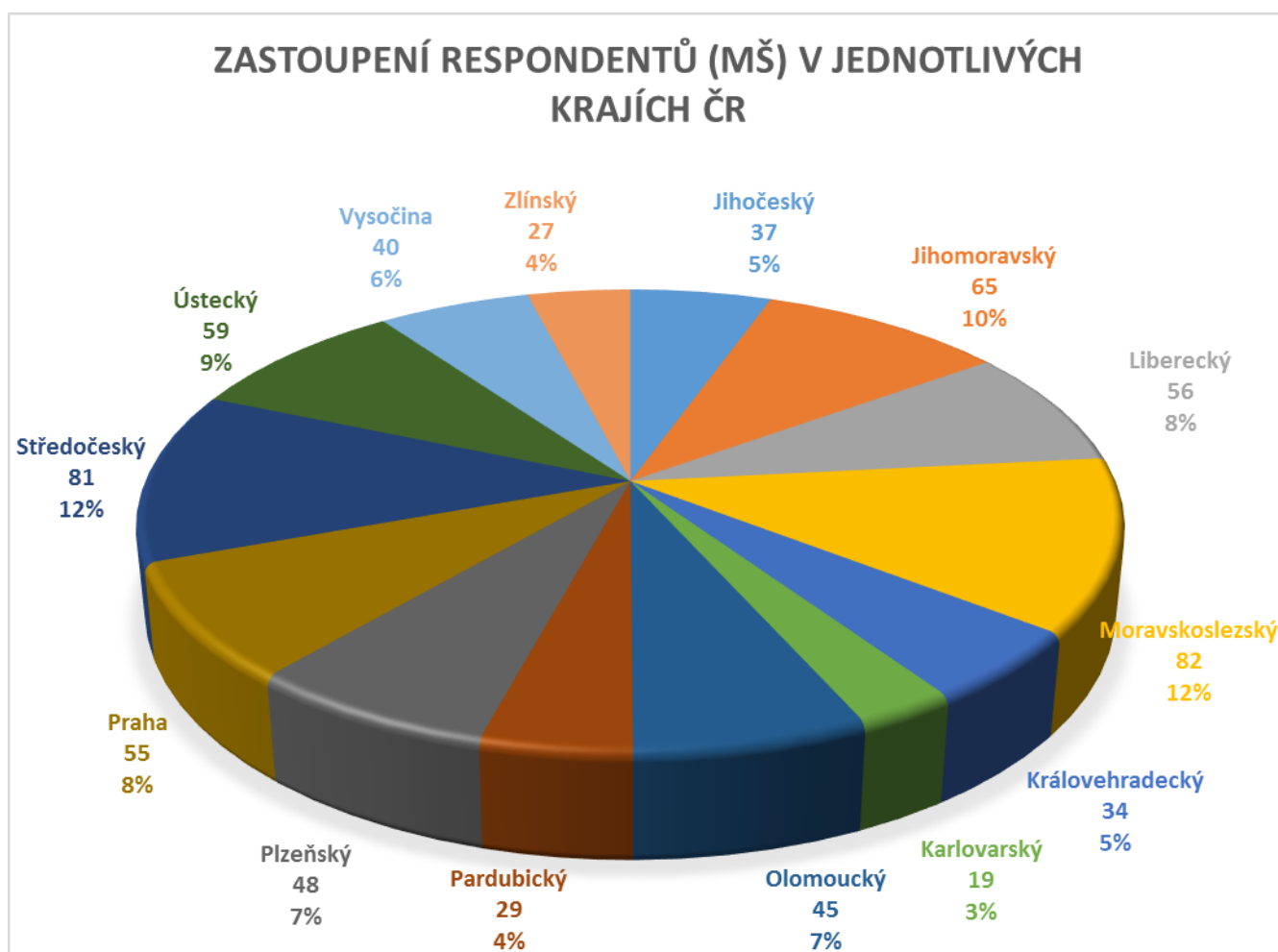

Zařazování dětí mladších tří let do mateřské školy

Vyhodnocení dotazníkového šetření

Pro dotazníkové šetření bylo náhodným výběrem zvoleno 1500 mateřských škol (MŠ) ze všech krajů České republiky, které byly následně osloveny. Odpovědi zaslalo 677 respondentů ze všech krajů ČR. návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření byla 45,1 %.

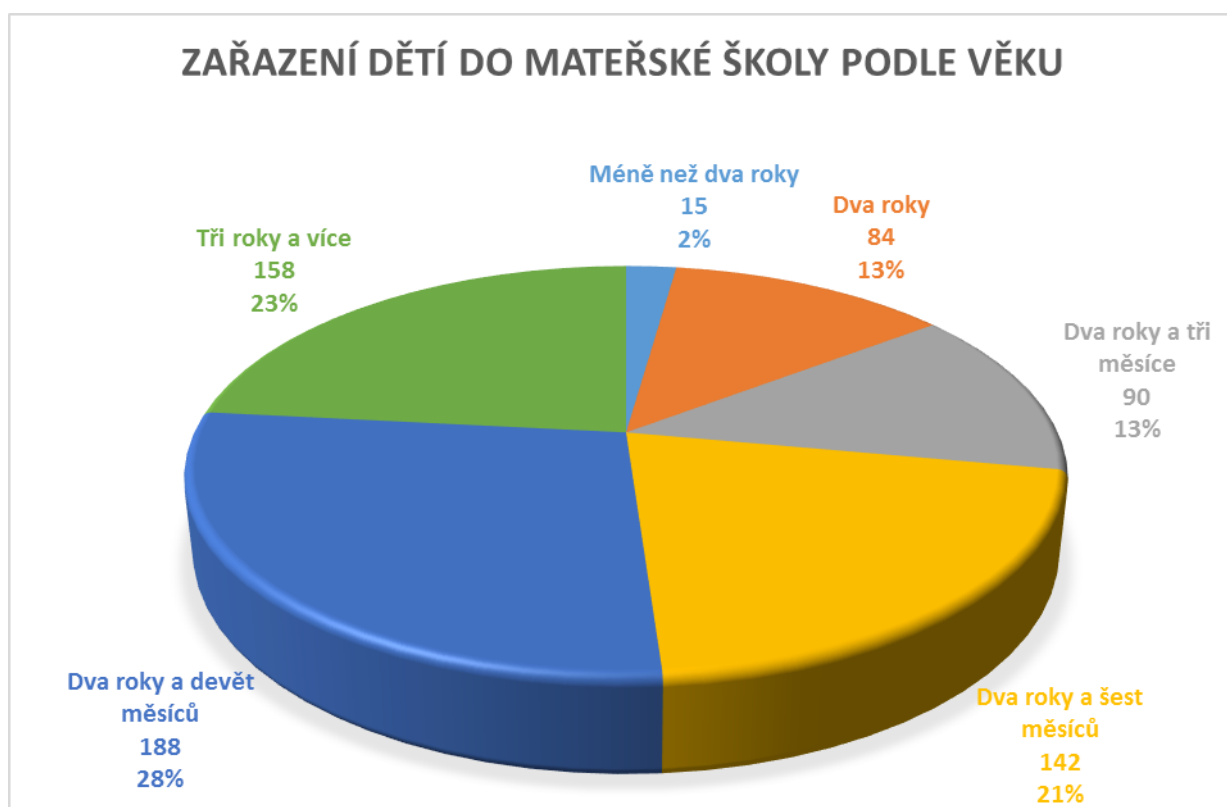

Graf 1: Zastoupení MŠ v dotazníkovém šetření podle krajů (počty a procenta).

1. V současné době v naší mateřské škole vzděláváme děti, kterým bylo k 1. 9. 2014 minimálně:

Méně než dva roky	15	2 %
Dva roky	84	13 %
Dva roky a tři měsíce	90	13 %
Dva roky a šest měsíců	142	21 %
Dva roky a devět měsíců	188	28 %
Tři roky a více	158	23 %

Tabulka 1: Zařazení dětí do MŠ podle věku (počet, procenta)

Graf 2: Zařazení dětí do mateřské školy podle věku (počet, procenta)

Jak je patrné z tabulky 1 a grafu 2, 158 (24 %) oslovených mateřských škol nemá v tuto chvíli zařazené žádné děti mladší tří let. V ostatních mateřských školách již vzdělávají děti mladší tří let. Ve 188 MŠ (28 %) MŠ dovrší tyto děti tří let věku do prosince 2014. V 316 MŠ (47%) jsou děti, které dovrší tří let až v roce 2015. V **15 MŠ mají** zařazené dokonce **děti mladší než**

dva roky, přičemž 5 těchto škol je jednotřídních. Jsou to školy z osmi krajů ČR (Středočeský, Moravskoslezský, Vysočina, Pardubický, Jihomoravský, Ústecký, Královéhradecký a Praha). Ve dvou z těchto MŠ jsou děti mladší dvou let zařazeny do třídy, kde je vzděláváno 25 dětí do tří let.

2. Celkový počet dětí mladších tří let v naší mateřské škole¹

Zádné	Do 5	Do 10	Do 15	Do 20	Do 30	Do 40	více
158	279	129	59	18	14	7	13
23 %	41 %	19 %	9 %	3 %	2 %	1 %	2 %

Tabulka 2: Celkový počet dětí mladších tří let

Kromě 158 (23 %) MŠ, které nevzdělávají děti mladší tří let, mají v dalších 279 MŠ (41 %) jen pět a méně dětí mladších tří let. V tomto případě se dá zcela jistě říci, že v těchto školách pracují v souladu se školským zákonem, který v § 34, bodu 1, uvádí: „Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let“.

V ostatních MŠ počet dětí mladších tří let evidentně přesahuje rámec stanovený zákonem.

3. Počet dětí mladších tří let v jedné třídě naší mateřské školy²

žádné	Do 5	Do 10	Do 20	Do 24	25	26	27	28
158	306	109	67	10	10	6	3	8
23 %	45 %	16 %	10 %	1,5 %	1,5 %	1 %	0,5 %	1,5 %

Tabulka 3: Počet dětí mladších tří let v jedné třídě MŠ

Pro lepší orientaci byla zařazena doplňující otázka, zjišťující počet dětí mladších tří let v jedné třídě. Zjištěné výsledky korespondují s výsledky předchozí otázky, týkající se počtu dětí v celé mateřské škole. Ve 213 (32 %) třídách je počet dětí mladších tří let vyšší než 5. Tyto počty jsou alarmující nejen z hlediska naplňování potřeb dětí, ale i z pohledu bezpečnosti a ochrany zdraví těchto dětí.

¹ Vysvětlení k tabulce 2: 1. řádek uvádí počet dětí mladších tří let ve škole (školy vyplňovaly konkrétní údaj, do tabulky byly z důvodu přehlednosti údaje sloučeny do kategorií), 2. řádek uvádí počet dotázaných MŠ s daným počtem dětí ve škole, 3. řádek uvádí hodnotu z 2. řádku převedenou na procenta. 171 z uvedených škol je jednotřídních.

² Vysvětlení k tabulce 3: 1. řádek uvádí počet dětí mladších tří let ve třídě (školy vyplňovaly konkrétní údaj, do tabulky byly z důvodu přehlednosti údaje sloučeny do kategorií), 2. řádek uvádí počet dotázaných MŠ s daným počtem dětí ve třídě, 3. řádek uvádí hodnotu z 2. řádku převedenou na procenta. 171 z uvedených škol je jednotřídních.

Z výsledků tohoto šetření vyplývá, že je situace vážná. V MŠ jsou děti mladší tří let zařazeny většinou bez jakékoliv úpravy základních podmínek, zejména úpravy počtu dětí ve skupině a úpravy počtu pedagogických pracovníků ve třídě.

Z výsledků předchozích šetření i z vyjádření odborníků v oblasti předškolní pedagogiky vyplynuly jako nejdůležitější podmínky týkající se počtu dětí ve skupině a počtu pedagogického a dalšího personálu. V následujících otázkách byla pozornost věnována právě podmínkám pro vzdělávání dětí mladších tří let v mateřské škole. Cílem bylo zjistit názor širší pedagogické veřejnosti na tyto otázky.

4. V případě přijetí dítěte od dvou let by bylo, na základě Vašich zkušeností nebo znalostí, vhodné snížit počet dětí ve třídě takto:

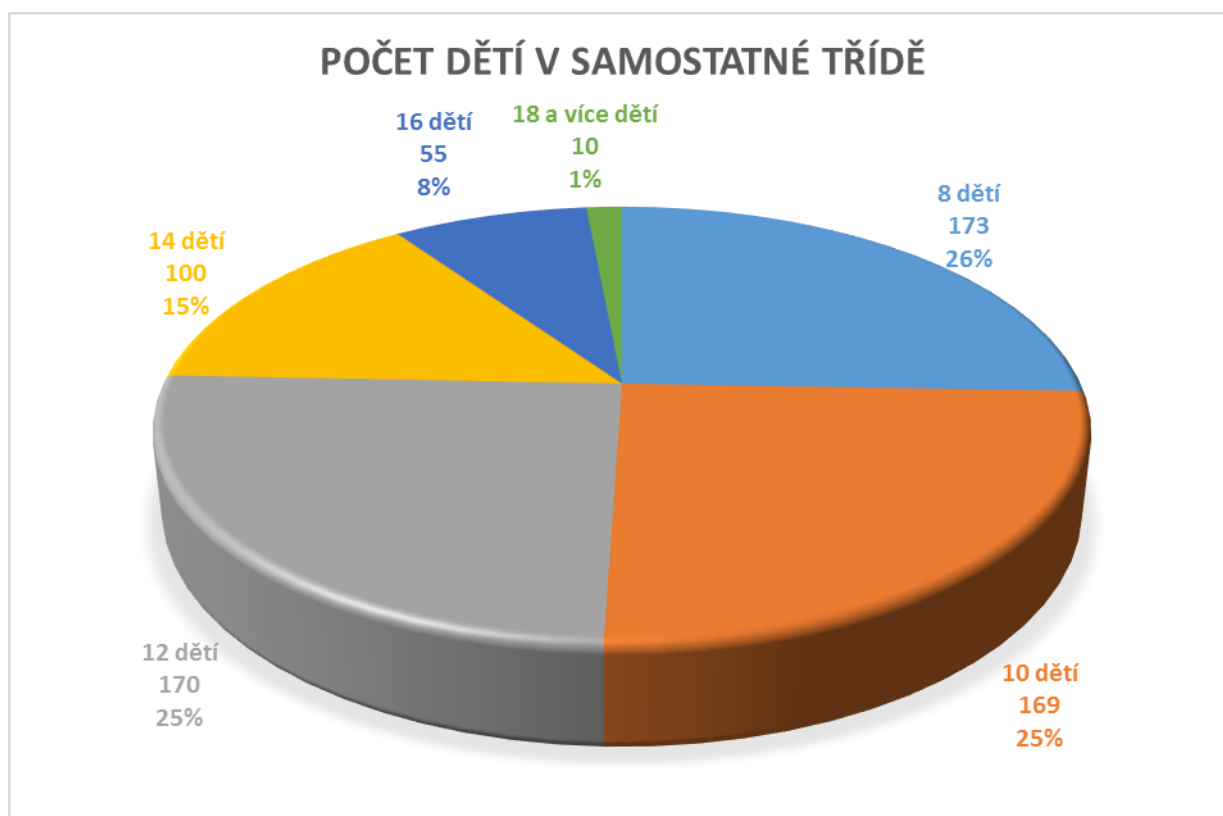
Graf 3: Snížení počtu dětí při zařazení dítěte mladšího tří let (počet, procenta)

Většina respondentů, 490 MŠ (73 %) považuje za vhodné snížení počtu dětí ve třídě o dvě až tři děti za každé zařazené dvouleté dítě, podobně jako je to v případě dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. 132 respondentů (19 %) navrhuje snížení o jedno dítě za každé dvouleté. 55 MŠ (8 %) by ponechalo počet dětí ve třídě ve stejné výši i při zařazení dětí mladších 3 let, 15 z nich nemá zkušenost s těmito dětmi.

5. Ve třídě zřízené samostatně pro děti ve věku od dvou do tří let je přijatelný počet: (nutno počítat s výjimkou + 4 děti)

8 dětí	173	26 %
10 dětí	169	25 %
12 dětí	170	25 %
14 dětí	100	15 %
16 dětí	55	8 %
18 a více dětí	10	1 %

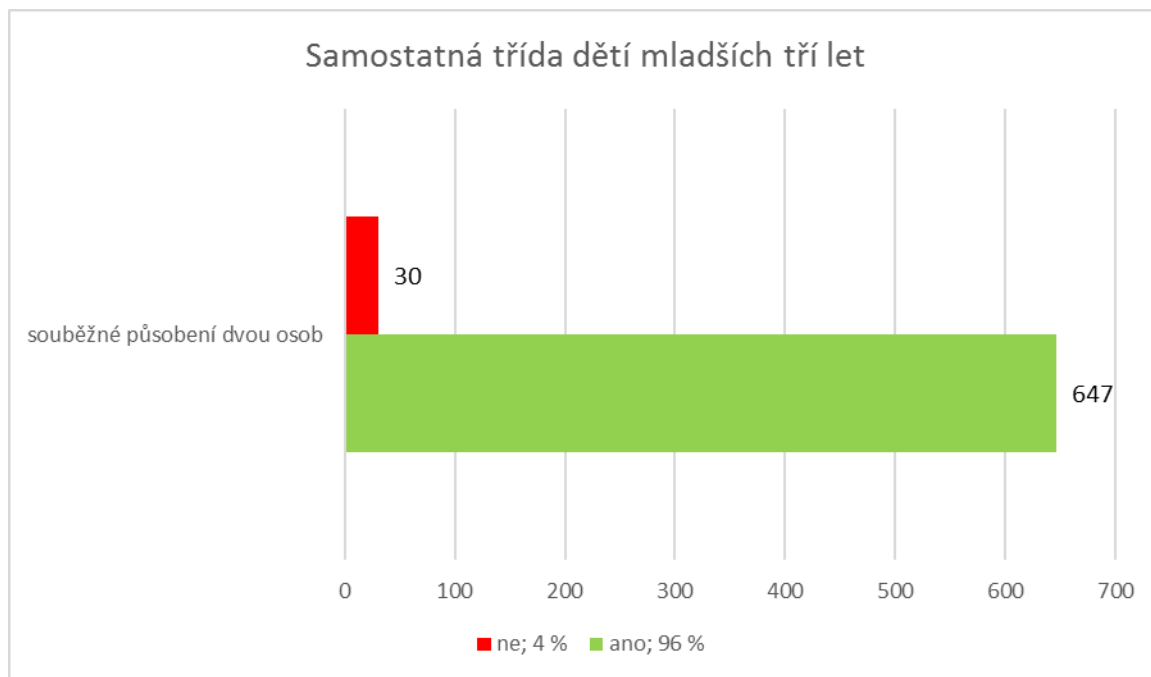
Tabulka 4: Počty dětí v samostatné třídě (počet, procenta)

Graf 4: Počty dětí v samostatné třídě (počet, procenta)

Většina respondentů by výrazně snížila počet dětí v samostatně zřízené třídě pro děti mladší tří let. Velká část respondentů (512, 76 %) navrhuje velké snížení počtu dětí v takové třídě, a to stejným poměrem na 8, 10 nebo 12 dětí ve třídě. Jen minimum MŠ (10, 1 %) volilo odpověď 18 a více dětí – jsou to překvapivě školy, které v současnosti vzdělávají děti blíže hranici dvou let věku, 6 z nich zároveň hlasovalo pro zachování počtu dětí ve třídě integrující děti mladší tří let.

6. Na základě Vašich zkušeností nebo znalostí, je ve třídě zřízené samostatně pro děti ve věku od dvou do tří let nutné souběžné působení dvou osob?

Graf 5: Samostatné třídy pro děti mladší tři let (počet MŠ, procenta)

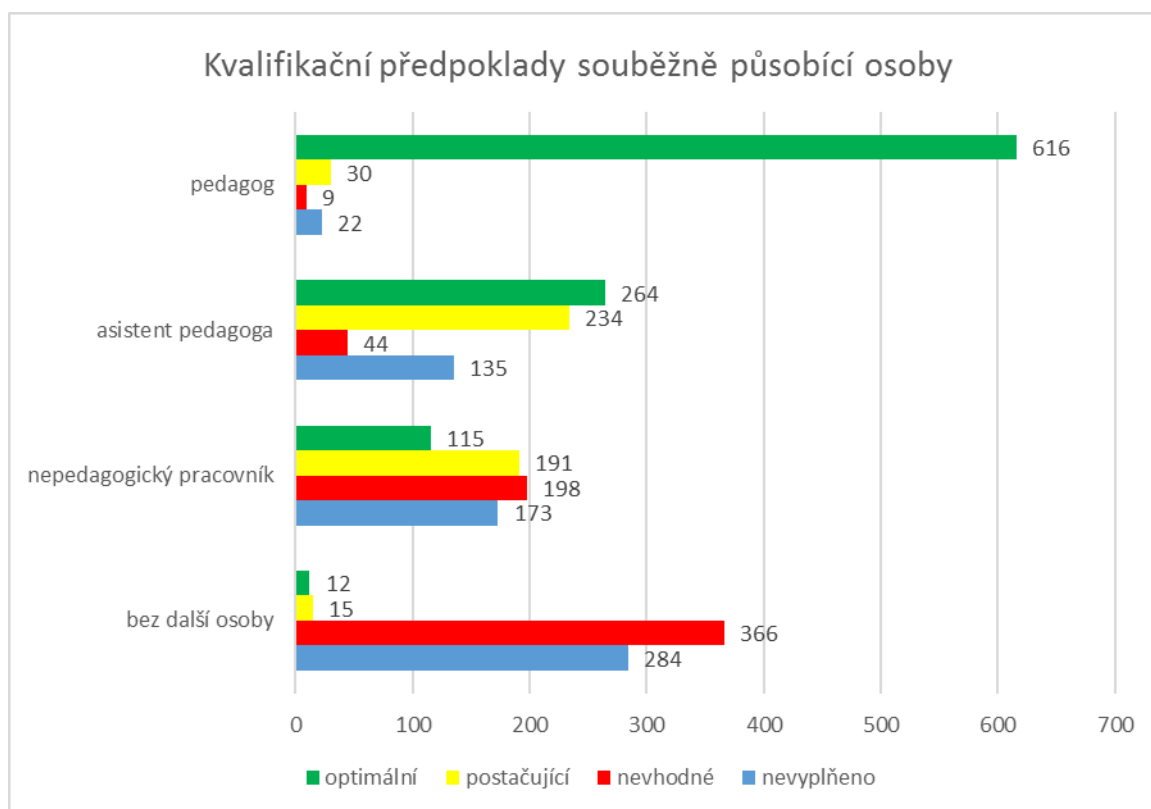
Většina respondentů (647; 96 %) se přiklání k odpovědi ANO, považuje tedy působení dvou osob současně za nutné. Jen minimum respondentů (30; 4 %) volilo odpověď NE.

7. Na základě Vašich zkušeností nebo znalostí, jaké kvalifikační předpoklady by měla splňovat další, souběžně působící osoba?

Respondentům byly navrženy čtyři možnosti kvalifikovanosti další osoby:

- Pedagog
- Asistent pedagoga
- Nepedagogický pracovník
- Není potřeba druhé, souběžně působící osoby

U každé z možností měli respondenti tři varianty možných odpovědí (optimální, postačující, nevhodné), případně nemuseli pole vyplňovat.

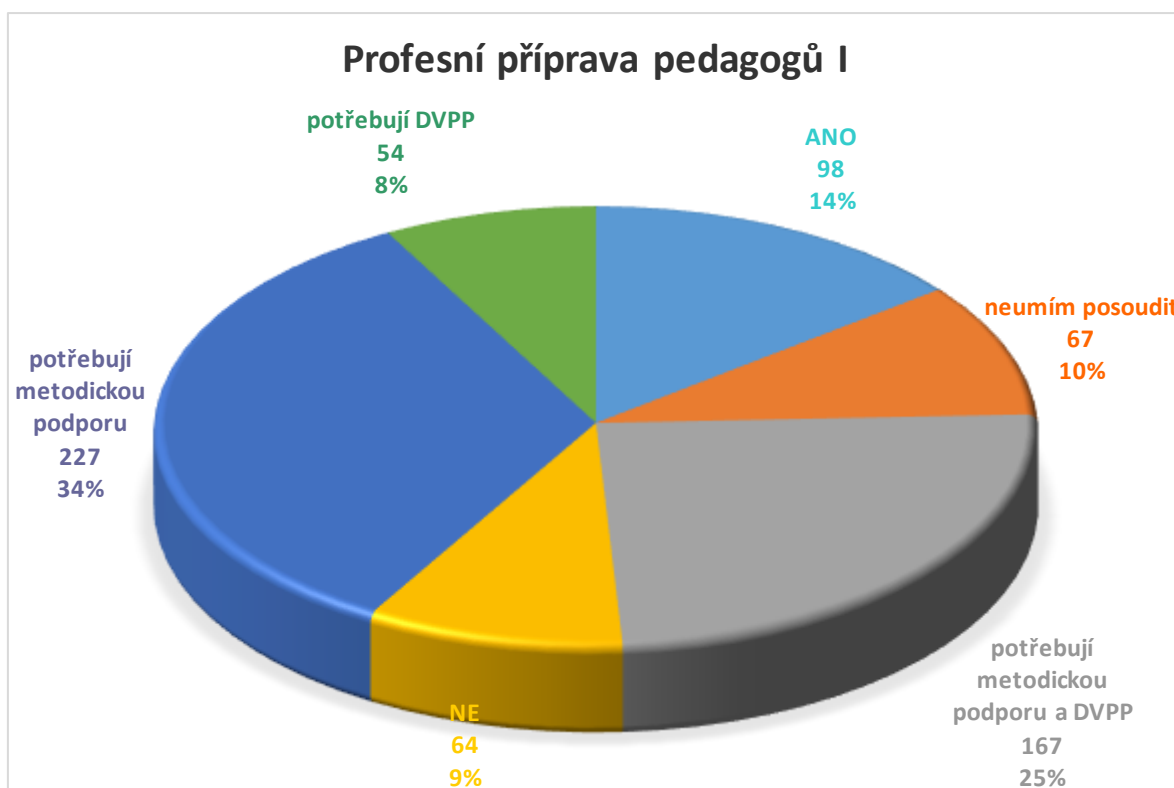
Graf 6: Kvalifikační předpoklady souběžně působící osoby

V grafu jsou uvedeny varianty, které kvalifikační předpoklady vidí respondenti jako optimální, postačující nebo nevhodné pro druhou osobu, působící souběžně s učitelkou MŠ. Respondenti mohli volit i více variant, proto součet není 100 %. Jako optimální či postačující volí respondenti další učitelku nebo asistenta pedagoga, za nevhodnou variantu považují nepedagogického pracovníka nebo ponechání jedné osoby.

Z odpovědí respondentů na otázky 5., 6. a 7. vyplývá, že jsou si vědomi náročnosti práce se skupinou dětí raného věku, menší skupina také odpovídá potřebám dětí v tomto období. Potřebu působnosti další osoby vidí jako nutnou.

Touto osobou by měla být druhá učitelka s odpovídajícím pedagogickým vzděláním.

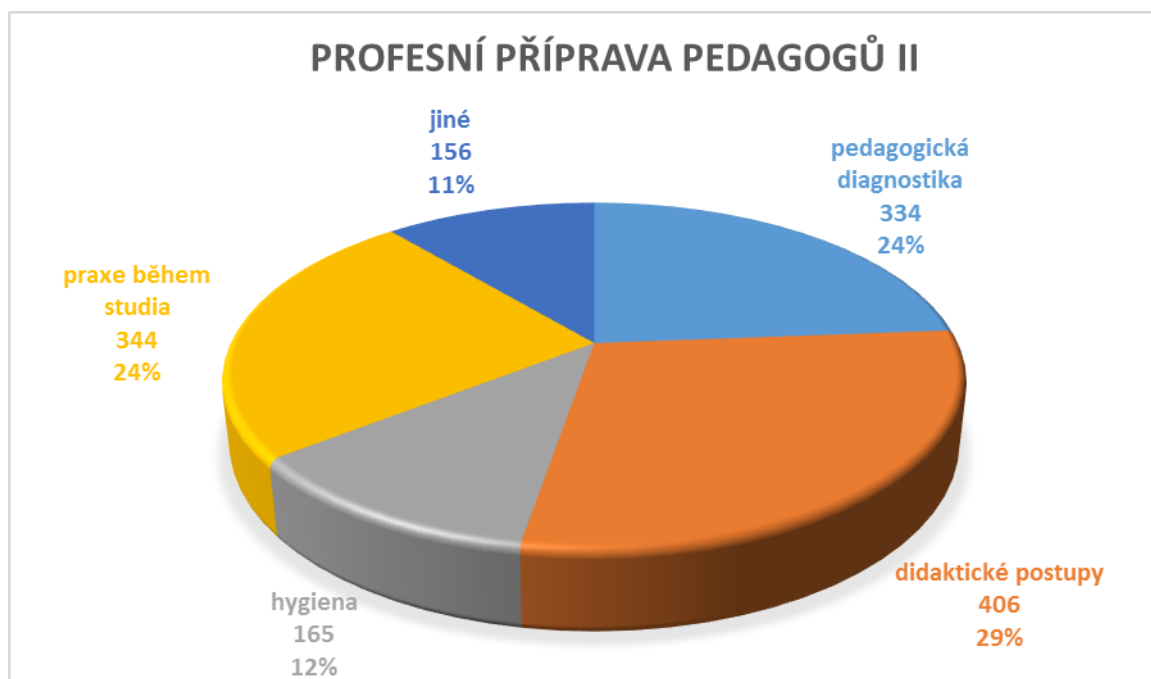
8. Jsou v současné době pedagogičtí pracovníci profesně připraveni na vzdělávání dětí mladších tří let?

Graf 7: Profesní příprava pedagogů I

Respondenti se ve velkém počtu domnívají, že pedagogičtí pracovníci nejvíce potřebují metodickou podporu (227, 34 %). Další častou odpovědí byla potřeba dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), kterou volili samostatně v 54 (8 %) případech nebo v kombinaci s metodickou podporou (167; 25 %). Z výpovědí respondentů vyplývá, že učitelky MŠ potřebují metodickou podporu a DVPP. Jen 98 (14 %) respondentů považuje pedagogy za komplexně profesně připravené, téměř stejné množství (64, 9 %) se domnívá, že připraveni nejsou.

9. Pokud je v současné době nějaký nedostatek v profesní přípravě učitelů MŠ s ohledem na děti mladší tří let, týká se to oblasti:

Graf 8: Profesní příprava pedagogů II

Nedostatky v profesní přípravě mají učitelky, dle výsledku šetření, rozloženy do všech oblastí celkem rovnoměrně. Jako „jiné“ respondenti uváděli například režim dne, bezpečnost, stravování, specifika raného věku.

un Sonda

TEXT A FOTO: JAROSLAVA ŠTEFFLOVÁ

GRAF: NÚV

Foto a graf jsou vynechány. Graf je uveden v příloze č. 1, fotografie není podstatná.

DVOULETÉ DĚTI

UŽ V MATEŘINKÁCH JSOU

Jen podmínky tomu často neodpovídají

Vedle mnoha přeplněných mateřských škol, jež se hrdinně snaží vyrovnat s baby boomem, narůstá také počet těch, které přijímají i děti, jež ještě neoslavily třetí narozeniny. Bohužel, ne vždy je o ně pečováno v podmínkách, které by si zasloužily nejen ony, ale i učitelky. O dvouletých dětech v mateřských školách jsme si povídaly s HANOU SPLAVCOVOU, garantkou pro předškolní vzdělávání NÚV, která pracovala na ročním úkolu zařazování dětí mladších tří let do mateřské školy. Nedávno také dokončila na toto téma dotazníkové šetření.

Co vám vaše zjišťování prozradilo?

Chtěli jsme mít jasnou představu, kolik dětí mladších tří let už v mateřských školách je. Zjistili jsme, že jich je mnohem víc, než jsme předpokládali. Z 1500 rozeslaných dotazníků se nám vrátilo vyplněných 677. Jen ve 23 % z nich nám ředitelky sdělily, že mladší než tříleté děti nemají. Patnáct škol z tohoto vzorku dokonce pečuje o děti mladší než dvouleté. Jen pět z nich byly jednotřídky. Více škol s dvouletými dětmi je v menších obcích, ale najdeme je i ve větších městech, rozprostřené jsou po celé republice. A nejde pokaždé o dvě tři děti, dokonce existují školy, kde jich mají 25. Vzhledem k tomu, že jen málokde mají pro práci s tak malými dětmi odpovídající podmínky, je to zjištění alarmující. To by se mělo rychle změnit.

Co je třeba pro to dělat? Často se objevují námitky, že učitelky nejsou na práci s mladšími než tříletými dětmi připravené.

Máte pravdu, že některé ředitelky tím operují, když se brání přijmout dvouleté dítě, ale není to tak úplně pravda. Naprostá většina učitelek, které dnes v mateřských školách působí, přece kdysi studovala - at už na střední, nebo na vysoké škole - vývojovou psychologii, která se zabývá vývojem dítěte od narození a ne až od tří let. Podle mého názoru spíš cítí, že jim chybí praktická zkušenost. Ale tu nezískají jinak než v praxi. Většina učitelek si je toho vědoma.

Do dotazníků napsaly, že částečně připraveny jsou, ale že by potřebovaly další vzdělávání, větší metodickou podporu.

Budete něco takového připravovat, například ve spolupráci s NIDV?

NIDV má už nyní akreditovaný kurz pro zařazování dětí od dvou let do mateřské školy, který se věnuje zejména podmínkám a možnostem pro zařazování dětí – s odkazem na dobrou praxi. V příštím roce se chceme touto problematikou zabývat ještě hlouběji. Už teď by se však měly tomuto tématu víc věnovat střední a vysoké školy připravující učitelky mateřských škol.

Zarazilo mne, že mladší než tříleté děti jsou často zařazeny v poměrně početných třídách. Přitom je ve třídě jen jedna učitelka.

Bohužel je to tak. Podmínky v jednotlivých školách jsou velice různé. Záleží na tom, jak se ředitelka domluví se zřizovatelem. Ne každá mu dokáže říci: Ano, přijmeme mladší než tříleté děti, ale potřebujeme k tomu takové a takové podmínky. Chápu situaci v malé obci, kde jsou rádi za každé dítě, přesto i tady by měli mít rozumné limity. Zákon přece říká, že v mateřské škole jsou děti zpravidla od tří let. To znamená, že v případě potřeby by ve třídě mohly být zařazeny jedno dvě takové děti, a ne šest nebo sedm. Nejde o to, jestli učitelky situaci zvládnou, nebo nezvládnou. V první řadě jde o bezpečnost dětí. Nevím, jestli si učitelky a ředitelky plně uvědomují svoji odpovědnost, jaké riziko na sebe berou. Je jen otázka času, než se něco stane. Chtěla bych na ně touto cestou apelovat, aby své rozhodnutí o přijetí dítěte mladšího tří let pečlivě zvažovaly po všech stránkách. Peníze jako argument neberu. Potřebujeme změnit vyhlášku a v ní počet dětí a personálu na třídu, v níž jsou děti mladší tří let. Další odklad řešení nesmíme připustit.

Pro mladší než tříleté děti by bylo určitě lepší, kdyby byly v samostatné třídě.

Určitě. Něco jiného je, když jsou ve třídě dvě malé děti, než když je jich tam pět šest. Představte si heterogenní třídu, v níž jsou děti od dvou do šesti někdy i sedmi let. To je hodně velký věkový rozptyl. Větší děti jsou živější, hlučnější, malým většinou nedělá dobře být v takovém kolektivu celý den. Větší děti mají také větší hmotnost, v případě střetu je menší dítě ohroženo. Proto je naším cílem třída pro dvouleté s upraveným počtem dětí, s navýšením personálu. Dřív přece bývaly při některých mateřských školách jeslové třídy, existovala společná zařízení pro jesle a mateřské školy. Tam to na takovém principu, pro děti mnohem vstřícnějším, fungovalo.

Může dnes ředitelka rozhodnout, že si takovou třídu při mateřské škole zřídí?

Pokud se bude plně řídit zákonem, tak ne. Navíc na to zřejmě nebude mít finance, jestliže nepomůže zřizovatel. V případě, že si přeje, aby škola malé děti přijala, by mu měla ředitelka dokázat vysvětlit, co všechno k tomu potřebuje. Nemůžeme přece chtít po lidech na radnici, kteří jsou odborníci v jiných oborech, aby rozuměli předškolnímu vzdělávání a pedagogickým zásadám vůbec. Je to na nás, na pedagogických pracovnících, abychom dokázali rozumně argumentovat. Zákon o třídách dvouletých dětí v mateřských školách sice nehovoří. Pokud se však škola a zřizovatel přesto dohodnou a takovou třídu zřídí, měli by dbát na bezpečnost dětí, vycházet z jejich potřeb a myslet i na personál, který bude děti vzdělávat a pečovat o ně.

Ředitelkám bych radila, aby vyčkaly, co vzejde z jednání na ministerstvu školství, jak bude vypadat nová vyhláška. Do té doby by měly zřizovateli a rodičům vysvětlovat, proč není možné mít ve třídě s 28 dětmi také děti dvouleté. Chápu maminku, která potřebuje nastoupit do zaměstnání, že chce pro své dítě místo v mateřské škole. Ale za každou cenu?

Zkusme předběhnout dobu a vykreslit podmínky, za nichž by měla třída pro děti mladší než tříleté fungovat. Kolik by v ní mělo být například dětí, kolik pracovníků?

Základní je opravdu počet dětí ve třídě a navýšení personálu. Jako minimální počet vidím sedm dětí, maximální patnáct. Určitě by v ní měli být dva pedagogičtí pracovníci zároveň. K ruce by měli mít ještě dalšího člověka, který pomůže při oblékání, přebalování, u jídla, když jdou děti spát. Nutná je také úprava režimu dne. Malé děti potřebují častěji a déle odpočívat, nevydrží u jedné činnosti tak dlouho jako starší. Ale myslím, že s tím učitelky nebudou mít problém. Dokážou přizpůsobit činnosti potřebám dětí. I když je pravda, že někdy se obávají, aby na malé děti neměly příliš velké nároky. Obvykle jim říkám, že se bát nemusí. Děti nebudou dělat nic, co nezvládnou. Většinu aktivit je možné dělat s malými stejně jako s většími. Jediné riziko může nastat při výtvarných činnostech - děti dostávají například do ruky brzy tužku. Učitelka také musí počítat s tím, že se děti zapatlají, že jim všechno déle trvá, na všechno potřebují více času. A také v maximální míře volnost. Tady neplatí žádné: Pojd'te, děti, teď budeme dělat to a to. Stačí ale, když učitelka začne nějakou činnost s jedním nebo dvěma dětmi a za chvíli jich má kolem sebe klubko. Ostatně činnosti obvykle není možné dělat s patnácti dětmi najednou, to neuhlídáte. Proto musejí být ve třídě dvě učitelky. Jedna je s dětmi v herně, druhá u stolečku. Ale jednotný recept neexistuje. Každá učitelka je jiná, každé dítě je jiné. Jedna skupina všechno hravě zvládne, v jiné jsou děti skoro jako miminka. Některé dvouleté dítě může být zralejší než některé starší děti. Učitelky to dobře vědí.

Měl by být v samostatných třídách s dětmi do tří let také zdravotnický personál?

Dřív ve spojených zařízeních byl, ale myslím, že to nutné není. Konečně zákon to dnes ani neumožňuje. V zahraničí mají předškolní vzdělávání nastaveno od narození dítěte do šesti nebo sedmi let. Obvykle mají stanovený počet dětí na jednoho pracovníka, velikost skupiny a vybavení prostor. Druh kvalifikace se liší podle zaměření instituce.

Jaké by mělo být vybavení třídy, jaké by měly být hračky?

Nábytek musí být přizpůsobený věku dětí, ale takový už většinou v mateřských školách je. Od ředitelk vím, že se zřizovatelé vybavení škol nebrání, tady problém nevidím. Také s většinou hraček, které už ve školách jsou, si mohou hrát i dvouleté děti. Jen musí učitelka myslet na to, aby pro ně vybírala ty nejjednodušší. Snad nejoblíbenější jsou dřevěné kostky. Důležité je také pamatovat na to, že u mladších než tříletých dětí neplatí, že hračky by jim měly být přístupné. Naopak -je třeba zvážit, co bude dětem na očích a co jim zůstane skryto, aby hračku nebo pomůcku dostaly do rukou jen příležitostně. Ve smíšené třídě je třeba dohlédnout na to, aby některé hračky byly umístěné v takové výšce, aby na ně dosáhl jen předškolák, ale dvouleté dítě ne. Starší děti je pak nutné naučit, aby po sobě důsledně uklízely, aby si malé dítě nemohlo ublížit.

Pokud zákon explicitně řekne, že v mateřské škole jsou děti od dvou let, bude třeba upravovat RVP PV?

Zákon by se v tomto směru opravdu měl změnit, na jeho základě i vyhláška. Abychom měli legislativně zakotvené podmínky, za nichž děti mladší tří let mohou ve školách být. Rámcový vzdělávací program je nadčasový, velice dobře postavený, klobouk dolů před všemi, kdo ho vytvořili. Změnu bude potřebovat jen v té části, kde je zákon zmiňován. Výstupy a cíle jsou směřovány k tomu, co má dítě zvládnout před vstupem do základní školy. Je to spíš otázka metodické podpory a DVPP než RVP PV.

Některé ředitelky by uvítaly, kdyby bylo stanoveno také, co má umět dítě, když do mateřské školy přichází. Práci jim ztíží třeba to, když ještě nosí plenky.

Mohou říci rodičům u zápisu, aby učili dítě používat nočník, ale ptát se jich, jestli dítě

nosí, nebo nenosí plenky, nic neřeší. Rodiče, kteří stojí o umístění dítěte v mateřské škole, to asi stejně nepřiznají. Ale děti se od sebe velice rychle učí, takže ve škole se zbaví plen poměrně rychle. To je naopak jeden z přínosů smíšených tříd.

Říkáte, že RVP PV by měl zůstat téměř beze změn, ale ŠVP už by měl věk dětí zohledňovat.

To v každém případě. Školní vzdělávací program i třídní vzdělávací programy musejí být přizpůsobeny tomu, jaké děti vzdělávají, už dneska. Malé děti se učí velice rychle, většina zvládne adaptaci dobře, pokud probíhá zvolna. Ředitelky by měly přesvědčit maminky, aby malé dítě zvykaly na pobyt ve škole alespoň měsíc. Když se dospělí dokážou domluvit, je vstup do kolektivu i pro dítě mladší tří let bez problémů. Mateřská škola je často první, kdo dětem dává určitý řád a pravidelnost. To mnohým rodinám chybí. Nastavení rozumných mantinelů dětem prospívá.